

26.56x30.82	1/2	6 עמוד	שבת - ראשון	12/2015	50976149-1
קונסרבטיביים התנועה המסורתית התנועה הקונסרבטיבית - 24180					

קונסרבטיבים, רחמנא לצלן!

הם מחויבים לתורה ולמצוות, אבל מאמצים פרשנות ליברלית בכל הזדמנות. מי הם הקונסרבטיבים, מהיכן צמחו ומה בינם לבין הציונות הדתית? / יואב שורק

משלמים מחיר כבד על העמידות של עמדתם. מחנה חורף של התנועה הקונסרבטיבית, ברזיל צילום: התנועה המסורתית

ברפורמה, אך גם אינה לוכשת פנים של משטר דתי מחמיר מן הסוג שמאפיין את האורתודוקסיה. היהדות בנוסח הקונסרבטיבי היא בראש ובראשונה שייכות לעם היהודי (ותמיכה טבעית בציונות ובישראל), מעגל חיים שמתחיל בברית ונגמר בקבר ישראל, וסידור תפילה מסורתי – כזה ששפתו עברית, שעם ישראל עומד במרכזו ושכוכבות בו תקוות הגאולה ושיבת ציון. אחד ממנהיגי התנועה אף טבע הבהנה, שלפיה במשולש של "ישראל, קוב"ה ואורייתא" הרפורמים הם אלה שרוממות האלוהים האוניברסלי בגרונם, האורתודוקסים דבקים בתורה ואילו הקונסרבטיבים מעמידים במרכז את עם ישראל. מאפיינים אלה אכן הפכו את התנועה הקונסרבטיבית ל"להיט" הגדול של הדור שלאחר השואה, וקהיליותיה – שבאופן אופייני שילבו מרכז קהילתי עם בית כנסת, או כלשון הבדיחה a shool with a pool – נפרשו בזו אחר זו על פני מפת ארצות הברית.

בין הלכה למעשה

רשמית, היהדות הקונסרבטיבית – בניגוד לרפורמים – מחויבת להלכה ולמנהג, בדיוק כמו הזרם האורתודוקסי. היא מאמינה בתורה ובמצוות ואת דיוניה ההלכתיים היא עושה תוך שימוש בפרשנות הרבנית לרורותיה וכחלק מהשיח הזה. מי שיקרא פסקי הלכה של הרב דוד גולינקין, למשל, ראש ועד ההלכה של התנועה בישראל, יחוש כמי שקורא פסק הלכה רבני מלומד "רגיל" ואורתודוקסי. במידה שיש הבדל בין פסיקה אורתודוקסית לזו הקונסרבטיבית, ההבדל אינו

המגדירים עצמם אורתודוקסים באר"ב הוא כמחצית ממספר (זה). לתנועה מוסדות להכשרת רבנים (גברים ונשים) – הירדוע שבהם הוא הסמינר התיאולוגי היהודי בניו יורק (JTS) – רשת בתי ספר יהודיים יומיים (Day School) ע"ש סלומון שכטר, ומחנות קיץ המוכרים כ"רמה". מלבד ארה"ב וקנדה, וכן ארגנטינה שבה יש לתנועה נוכחות מרשימה, לתנועה יש קהילות ומוסדות גם בבריטניה (Masorti), בישראל (התנועה ליהדות מסורתית) ובכמה מדינות נוספות באירופה ובדרום אמריקה – אך אלה מהווים זרם שולי, מבחינה כמותית, במדינות אלו.

התנועה בצפון אמריקה נתונה כיום במשבר דמוגרפי – הזדקנות של חבריה והתמעטות מספרם – אך מצבה הנוכחי אינו מבטא את השיבותה במלואה. לאורך כל המחצית השנייה של המאה העשרים הייתה התנועה הקונסרבטיבית המיינסטרים היהודי-אמריקני, בעלת דומיננטיות בלתי ניתנת לערעור, וכמחצית מכלל היהודים השתייכו לבתי הכנסת של התנועה. מן התסיסה הרוחנית שבמוסדותיה יצאו גם כמה וכמה זרמים חדשים – הרקונסטרוקציוניזם של מרדכי קפלן, היהדות המסורתית של דוד הלבני, וגם כמה ממנהיגי המוסדות העל זרמיים כמו "מכון הדר" בניו יורק. כפי שנראה להלן, התנועה הקונסרבטיבית צמחה כמענה לצרכים הקהילתיים והרתיים של היהודים שהיגרו ממזרח אירופה לארצות הברית. עבור יהודים אלה היהדות הייתה זהות טבעית שביטויה הטבעי הוא במסורת ה"רגילה", זו שאינה משתנה בהתאם לאירועים חדשים מן הסוג שרווחו

אחד הגידופים הנפוצים ביותר בחברה הרתית בישראל כלפי מי שמערער על אמיתות רבניות מקובלות הוא "רפורמי" או "קונסרבטיבי". במרחב ההשמצות הזה מעטים היודעים באמת מה ההבדל בין רפורמים לקונסרבטיבים, מהי האידיאולוגיה של הזרמים הללו, ומה בעצם ההבדל בין ההשקפות הנתפסות כלגיטימיות בתוך תחומי היהדות הרתית המתכנה אורתודוקסיה ובין ההשקפות המובילות את הקונסרבטיבים והרפורמים. כרי להבהיר את התמונה במלואה יש לשוב אל שלל

דיונים היסטוריים, אידיאולוגיים ותיאולוגיים הנמתחים מן המאה ה"ח ועד ימינו. את זאת לא נעשה במסגרת המצומצמת הזו. מה שנבקש לעשות בשורות הבאות הוא להתמקד בתנועה הקונסרבטיבית (מילולית: התנועה השמרנית, ובתרגום המקובל עליהם לעברית: התנועה המסורתית), לספר מקצת קורותיה ולנסות להבהיר את קווי התיחום שבינה ובין היהדות הרתית המוכרת בישראל, המכנה עצמה על פי רוב אורתודוקסיה. נתחיל מהסוף: התנועה הקונסרבטיבית היא, בעיקרה, ארגון גג של קהילות יהודיות רבות בארה"ב, שאליהן משתייכים כ-20% מיהודי ארה"ב, או כרבע מהיהודים המשתייכים לקהילה כלשהי (לשם השוואה: שיעור היהודים

הקונסרבטיבים
להלכה ולמעשה

50976160-4	12/2015	מקור ראשון - שבת	עמוד 7	2/2	15.92x28.69
קונסרבטיביסם התנועה המסורתית התנועה הקונסרבטיבית - 24180					

קונסרבטיבים, רחמנא לצלן!

המשך מעמ' 7

מי המציא אותם

כדי להבין יותר לעומק את הזהות הקונסרבטיבית, כדאי לשוב אל ההיסטוריה הקרובה ולהבין את יסודותיה. היהדות הקונסרבטיבית מייחסת עצמה רעיונית לזרם שראשיתו ברב זכריה פרנקל, בגרמניה של סוף המאה ה"ט, וניתן למצוא דמיון בין המדיניות שלה לזרמים אחרים שרווחו באירופה כמו הניאולוגים ההונגרים. אך ייחוסים אלה הם רעיוניים בלבד, ובגדר "חכמה שלאחר מעשה": בפועל, התנועה הקונסרבטיבית נוצרה בארה"ב, והיא נוצרה לא כאלטרנטיבה לאורתודוקסיה אלא דווקא כאלטרנטיבה – שמרנית ושומרת מצוות – ליהדות הרפורמית, הגרמנית במוצאה, שרווחה בארה"ב עד שהחלה ההגירה הגדולה של יהודים ממזרח אירופה.

כאשר באו היהודים ממזרח אירופה בהמוניהם לחופי אמריקה, לא באו איתם רבנים או תלמידי חכמים. באמריקה רווחה אז יהדות רפורמית בסגנון הגרמני-בורגני, שבו מרכז הכובד הוא על דרשות של מטיפים בהיכלות מפוארים, תוך ראיית ההלכה ואורח החיים המסורתי כנחלת העבר. יהדות זו הייתה זרה לחלוטין ליהודים שבאו מן העיירות המזרח אירופאיות, והם לא יכלו לחוש בבית תחת מנהיגות דתית שכזו.

הצורך בהכשרת רבנים אמריקנים הדומים לרבנים שבמזרח אירופה עלה מן השטח. במקביל, "מצע פיטסבורג" שנוסח ב-1885, שבו אימצה המנהיגות של היהדות האמריקנית באותה עת שורה של קביעות תיאולוגיות והופכות את היהדות לסוג של כנסייה (ללא מצוות מעשיות מלבד ה"מוסדות"; ללא זהות לאומית וללא שאיפה לשיבת ציון; ותוך תרגום היהדות לערכים מודרניים תבוניים), הביא קבוצה של מנהיגים שמרנים יותר – בעיקר מקרב הספרדים המעטים שהיו באמריקה – להקים מוסד אלטרנטיבי להכשרת רבנים במתכונת שמרנית, הלא הוא "הסמינר היהודי התיאולוגי".

הסמינר לא נועד ליצור זרם חדש, אלא ליצור בסיס אמריקני ליהדות המסורתית המוכרת ממזרח אירופה. אלא שמנהיגי הסמינר היו ליברלים יחסית למקובל על המנהיגות הרבנית, הדלה בכמות ובאיכות, של אותו הדור באמריקה, והאחרונים לא העניקו לגיטימציה למוסד החדש, ולמעשה הגדירו אותו כ"לא אורתודוקסי" – בעיקר בשל שיטות הלימוד האקדמיות שהיו נהוגות בו. המוסד קיבל חיזוק משמעותי בראשית המאה העשרים, כאשר הובא מלומד ידוע מאנגליה, שלמה זלמן שכטר (תלמיד חכם ששמר קלה כחמורה), לעמוד בראש המוסד, והקרע עם המנהיגות האורתודוקסית האמריקנית התקבע.

הרבנים שיצאו מן המוסד הנהיגו קהילות מסורתיות בסגנון אמריקני חדש: חלק מהגיבונים היו מודרניים (למשל, ישיבה מעורבת ברוב הקהילות), אך הטקסט של התפילה כמו כל שאר הטקסים נשמרו במתכונתם המסורתית, החינוך נשען על מחויבות עקרונית מלאה להלכה והמנהיגות עמדה בתקיפות על ההתנגדות לנישואי תערובת.

את שורשיה הרעיוניים שלחה התנועה אחורה בזמן אל הרב זכריה פרנקל (תקס"א – תרל"ה), מחולל הסמינר לרבנים בברסלאו, תלמידו של ר' בצלאל רנשבורג מפראג, שפרש מן החבורה שחוללה את היהדות הרפורמית ברגע שזו ביקשה לנתק את היהדות משורשיה ההיסטוריים והלאומיים. הוא טען בעקביות שעל היהדות לשמור על מחויבותה לא רק לתכנים הישנים אלא גם לצורות: לעברית, להיסטוריה, למנהג ולהלכה. ההבדל בינו לבין האורתודוקסים בני דורו היה בעיקרו תיאורטי: פרנקל ראה את המסורת הרבנית כמסורת לאומית היסטורית, בעוד בני שיחו העדיפו עמדה יותר חד משמעית הרואה בכל זה התגלות.

במבט לאחור, תפיסה דומה לזו של פרנקל בכל הנוגע להתפתחות התורה שבעל פה ניתן למצוא גם ברור המייסד של הציונות הדתית מבית מדרשו של הרצ"ה קוק, שהיה מצטט הרבה את המדרש המקדים את ישראל לתורה ומשנן לתלמידיו שרק מתוך תודעת "אשר בחד בנו מכל העמים" ניתן להגיע ל"נתן לנו את תורתו".

במהות אלא במינוחים: היהדות הקונסרבטיבית מאמינה בפסיקה יותר דינמית מאשר זו המקובלת באורתודוקסיה, "מעוזה" יותר לחדש ומייחסת יותר חשיבות לשיקולים מוסריים ומודרניים. מי שביקש, אפוא, לחלק את היהדות בחלוקה גסה של יחס להלכה ולמצוות, יעמיד את האורתודוקסים והקונסרבטיבים בצד אחד של המתרס, ואילו את הרפורמים והחילונים למיניהם בצד השני. אך כל זה להלכה – ולא למעשה. למעשה, התנועה הקונסרבטיבית בארה"ב משמשת בית ליהודים רבים מאוד שאינם מחויבים להלכה כלל, ובכלל זה גם כאלה הנישאים בנישואי תערובת. בניגוד להשתייכות האורתודוקסית בארה"ב, המעידה על פי רוב על אימוץ אורח חיים הלכתי, ההשתייכות הקונסרבטיבית אינה מעידה על דבר. אך האמת היא שכך הדבר רק בארה"ב, שבה יש קהילות לא אורתודוקסיות רבות. במדינות שבהן הקהילות ה"רגילות" הן אורתודוקסיות, הן אלה שמהוות "בית" עבור היהודים הרבים שאינם שומרי שבת וכשרות: כך הדבר בבריטניה, באוסטרליה, בצרפת ובעצם גם בישראל: רוב אלה הרואים ביהדות האורתודוקסית את הביטוי המקובל עליהם של יהדות אינם שומרי מצוות.

הביקורת האורתודוקסית על הקונסרבטיבים נוגעת פחות למתרחש בפועל בקהילות, ויותר למדיניות הפסיקה והחינוך של הרבנים הקונסרבטיבים. למרות ההקבלה בין עקרונות היסוד של היהדות האורתודוקסית לאלו של היהדות הקונסרבטיבית, נוטה ההתנהלות בפועל של הקהילות והמנהיגות הקונסרבטיבית לאימוץ מהיר של רעיונות שרווחים בשיח הליברלי האמריקני, אימוץ שאמנם נעשה תוך כתיבת פסקי הלכה שיצדיקו אותו, אך נראה למתבוננים האורתודוקסים – ולא פעם גם לחלק נכבד מן הקונסרבטיבים עצמם – כאיבוד עמוד השדרה הרעיוני, ואימוץ הרוח השוררת ביהדות הרפורמית.

עם השנים התרחקו הקונסרבטיבים מהזרמים המרכזיים של הפסיקה הרבנית בשורה של הכרעות. ראשית קבעה התנועה בשנות החמישים כי לשם הגעה לבית הכנסת בשבת מותר מתנאים מסוימים לנהוג ברכב. הכרעה זו עוררה ויכוחים נרחבים, וגם כיום היא מקובלת רק על חלק מהרבנים ורק בארה"ב; הכרעה קונסרבטיבית אחרת אינה מתייחסת לשימוש בחשמל כמלאכה בשבת. משנות השבעים פורסמו מספר תשובות של רבנים קונסרבטיבים המציעים לכלול נשים במניין, ולהשלים בכך את השוויון שכבר אומץ קודם לכן בקשר למינוי רבניות וקבלת עדות; גם ההגבלות על נישואי כהן עם גיורת או גרושה הוסרו על ידי חלק מהרבנים במעין הוראת שעה כדי לצמצם נישואי תערובת, תוך ויתור על מעמד הכהונה של הנישא; והיחס להומוסקסואליות ולנישואין חד מיניים נתון בוויכוח עז בתוך התנועה משנות ה-90, כאשר המאזניים נוטים יותר ויותר בשנים האחרונות להיתר.

ואכן, הקונסרבטיבים משלמים מחיר כבד על העמימות של עמדתם העקרונית: מי שמאמצים מתוך מחויבות עמוקה את הרעיונות שבבסיס התנועה אינם חשים בנוח עם הפסיקה הקונסרבטיבית ועם האווירה בקהילות, ומוצאים עצמם לא פעם נוחתים באגף הליברלי של היהדות האורתודוקסית-המודרנית. לעומתם, הרבים שמוצאים אותה כמסגרת השתייכות נוחה מחליפים אותה לא פעם בקהילה רפורמית שאינה מתיימרת כלל למחויבות הלכתית, או מוותרים על ההשתייכות לקהילה ונותרים יהודים "לא משויכים" (unaffiliated).

האם יש הבדל בין הקונסרבטיבים לבין האורתודוקסים המודרניים, ביחוד אלה מביניהם המאמינים בהתפתחות התורה שבעל פה, ומתייחסים בחיוב להתפתחות מודרנית? למעשה – כלומר מבחינה סוציולוגית ופוליטית, ומבחינת אורחות החיים היומיומיים, יש הבדל גדול; להלכה – במרחב האידיאלי – ההבדל עמום מאוד.